

Економіка підприємства

УДК 657.212:339.17

Закревська О.Ю.
аспірант кафедри обліку і оподаткування
Київський національний
торгово-економічний університет

Внутрішній аудит поточної дебіторської заборгованості підприємств торгівлі

У статті досліджено сутність, мету, функції та принципи внутрішнього аудиту поточної дебіторської заборгованості. Наведено організаційно-інформаційну модель та програму внутрішнього аудиту поточної дебіторської заборгованості. Розглянуто способи організації служби внутрішнього аудиту на підприємстві торгівлі.

Ключові слова: внутрішній аудит, служба внутрішнього аудиту, бухгалтерський облік, контроль, поточна дебіторська заборгованість.

Закревская Е.Ю.
аспірант кафедри учета и налогообложения
Киевский национальный
торгово-экономический университет

Внутренний аудит текущей дебиторской задолженности торговых предприятий

В статье исследовано сущность, цель, функции и принципы внутреннего аудита краткосрочной дебиторской задолженности. Рассмотрено факторы, влияющие на решение о внедрении службы внутреннего аудита в торговом предприятии и способы ее организации.

Ключевые слова: внутренний аудит, служба внутреннего аудита, бухгалтерский учет, контроль, краткосрочная дебиторская задолженность.

O.Yu. Zakrevska
Postgraduate Student,
Department of Accounting and Taxation
Kyiv National University of Trade and Economics

Internal audit of trade enterprises current receivables

The article examines the essence, purpose, functions and principles of internal audit of current receivables. The organizational and informational model and program of internal

audit of current receivables are presented. The ways of organization of the internal audit service at the trade enterprise are considered.

Keywords: *internal audit, internal audit service, accounting, control, current accounts receivables.*

Постановка проблеми

Розвиток ринкових відносин та міжнародних зв'язків вимагає запровадження змін у системі контролю шляхом упровадження й забезпечення здійснення внутрішнього аудиту підприємств. Потреба в його створенні спричинена, по-перше, посиленням контролю з боку власника за використання наявних ресурсів та здійсненням господарських процесів в умовах підвищення конкуренції, боротьби за інвестиційні та кредитні ресурси, мінливості чинного законодавства. По-друге, зростаючі інформаційні потреби зумовлюють необхідність організації якісного інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень, що ґрунтується на достовірній і системній оцінці внутрішньогосподарських процесів. Все це може бути здійснено за рахунок внутрішнього аудиту, який є ключовим елементом системи контролю, що може забезпечити достовірність фінансової інформації, виключити зловживання та протистояти фактам шахрайства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Значний внесок у розвиток теорії внутрішнього аудиту зробили українські вчені й практики, зокрема: Андреев В.Д. [1], Богданова Ж.А., Майданевич П.Н., Волошина Е.И. [2], Бровко О.Т. [3], Бутинець Ф.Ф. [4], Гуцаленко Л.В., Ярова А.О. [5], Костюченко В.М. [8], Каменська Т.О. [9,10].

Бровко О.Т. [3] досліджувала організаційні аспекти та інформаційне забезпечення внутрішнього аудиту товарних запасів. Гуцаленко Л.В., Ярова А.О. [5] розглядали сутність та функції внутрішнього аудиту на підприємствах України. Костюченко В.М. [8] розглядала питання організації внутрішнього аудиту в холдингових структурах, а Каменська Т.О. [9] організацію та проведення внутрішнього аудиту бізнес-процесів на підприємстві. Також Т. Каменська [10] досліджувала питання необхідності створення служби внутрішнього аудиту на підприємстві. Проте окремі питання внутрішнього аудиту потребують подальшого уточнення, дослідження, систематизації.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Суттєві зміни у господарській, соціальній та економічній діяльності підприємств в Україні призводять до необхідності зміни системи контролю. Для нормального функціонування економіки країни на підприємствах при прийнятті управлінських рішень необхідно мати своєчасну та достовірну інформацію про фінансовий стан підприємства в цілому і про стан дебіторської заборгованості зокрема. Тому питання внутрішнього аудиту поточної дебіторської заборгованості є актуальним.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження питання внутрішнього аудиту поточної дебіторської заборгованості підприємства торгівлі.

Вклад основного матеріалу дослідження

Зростання розмірів дебіторської заборгованості є одним із найбільш негативних явищ в економіці України. Велика сума поточної дебіторської заборгованості, яка існує між українськими підприємствами, призводить до кризи неплатежів, гальмування розвитку діяльності підприємств торгівлі.

Аналізуючи обсяги дебіторської заборгованості українських підприємств за даними Державної служби статистики, варто зазначити, що спостерігається чітка тенденція щодо збільшення дебіторської заборгованості за останні роки.

Таблиця 1

**Поточна дебіторська заборгованість у складі оборотних активів
за 2008-2016 рр. (млн грн)**

Рік	Вид діяльності	Оборотні активи - усього	Поточна дебіторська заборгованість	Частка поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах, %
2016	Усього в Україні	5772816,5	3945631,4	68,3
	У галузі оптової та роздрібно-торгівлі	1546403,3	997460,4	64,5
2015	Усього в Україні	4108602,7	2517203,5	61,3
	У галузі оптової та роздрібно-торгівлі	1186489,7	702986,9	59,2
2014	Усього в Україні	3271954,0	1962772,1	60,0
	У галузі оптової та роздрібно-торгівлі	968579,8	575447,3	59,4
2013	Усього в Україні	3069041,5	1778103,7	57,9
	У галузі оптової та роздрібно-торгівлі	930514,9	560446,8	60,2
2012	Усього в Україні	2921135,8	1701397,3	58,2
	У галузі оптової та роздрібно-торгівлі	914972,8	548189,6	59,9
2011	Усього в Україні	2584162,5	1499971,5	58,0
	У галузі оптової та роздрібно-торгівлі	858473,1	511343,1	59,6
2010	Усього в Україні	2229892,3	1374810,4	61,7
	У галузі оптової та роздрібно-торгівлі	736664,8	490736,6	66,6

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України

Поточна дебіторська заборгованість є частиною оборотних активів підприємства. Вітчизняні підприємства у своїх активах мають поточну дебіторську заборгованість, частка якої коливається в межах 56-68%, а в галузі торгівлі- в межах 57-67% від всього обсягу оборотних активів, що є досить високим показником.

Крім того загальна сума дебіторської заборгованості вказує на те, яку суму грошових коштів підприємства недоотримали в цілому.

Підприємство може мати різні види дебіторської заборгованості: за одержаними векселями, за розрахунками з покупцями і замовниками, за виданими авансами, з підзвітними особами, за претензіями, за відшкодуванням завданих збитків, із внутрішніх розрахунків та ін. Найбільшу питому вагу в складі поточної дебіторської заборгованості підприємств оптової торгівлі займає заборгованість покупців за товари, роботи чи послуги, тобто за розрахунками з покупцями і замовниками.

Збільшення обсягів поточної дебіторської заборгованості у складі оборотних активів підприємств оптової торгівлі (табл.1.) пояснюється невиконанням фінансових зобов'язань контрагентів і спричиняє порушення у фінансовому циклі підприємства і, як наслідок, погіршення його платоспроможності, рівень якого залежить від багатьох зовнішніх і внутрішніх факторів. Збільшення суми поточної дебіторської заборгованості кожного фінансового року свідчить про те, що підприємства недоотримали оборотні активи, як правило грошові кошти. Як результат, зменшується ліквідність оборотних активів, що може зумовити уповільнення розрахунків підприємства з його постачальниками та кредиторами. Саме через неплатоспроможність покупців підприємства недоотримують кошти, які можна використати для закупівлі нової партії товару, розрахунку з іншими контрагентами, проведенням маркетингових досліджень або на інші цілі. Такі чинники у майбутньому можуть за певних обставин збільшити кредиторську заборгованість підприємства.

Тому на підприємствах торгівлі для зниження розмірів поточної дебіторської заборгованості, зменшення ризику виникнення сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості та для підвищення ефективності управління і контролю поточною дебіторською заборгованістю пропонується проводити внутрішній аудит поточної дебіторської заборгованості.

Існують різні підходи до визначення сутності внутрішнього аудиту. Внутрішній аудит, як зазначає В.Д. Андреев, є незалежною компетентною оцінкою фінансово-господарської та управлінської діяльності, що здійснюється в самій організації, заснована на системному науково-обґрунтованому процесі об'єктивного збору, аналізу і оцінки свідчень про економічні заходи та події з метою встановлення критеріїв ефективності роботи, прогнозу майбутнього розвитку, розроблення рекомендацій та порад [1, с. 30].

Внутрішній аудит – функція, яка дає незалежні, об'єктивні гарантії та консультації, спрямовані на вдосконалення господарської діяльності підприємства, тобто контроль і аналіз фінансової звітності, стверджують Ж.А Богданова, П.Н. Майданевич, О.І. Волошина [2].

Необхідно зазначити, що Т.О. Бровко розглядає внутрішній аудит як знаряддя управління, що постачає адміністративне й технічне керівництво підприємства результатами виконаного аналізу з питань налагодження ефективної виробничої та ринкової діяльності[3].

Внутрішній аудит є невід'ємною частиною загальної системи управління, на думку Ф.Ф. Бутиця [4], створюється на середніх і великих підприємствах, виконує контрольні функції залежно від мети і завдань, покладених на внутрішніх аудиторів підприємства.

За визначенням Інституту внутрішніх аудиторів, «внутрішній аудит – це незалежна, об'єктивна діяльність із надання гарантій та консультаційних послуг, що має приносити користь організації та покращувати її діяльність. Внутрішній аудит допомагає організації досягати поставлених цілей, використовуючи системний і послідовний підхід до оцінки та підвищення ефективності процесів управління ризиками, системи контролю і корпоративного управління» [6].

Об'єкти внутрішнього аудиту можуть бути різні залежно від особливостей економічного суб'єкта і вимог його власника. До основних об'єктів внутрішнього аудиту належать такі:

- організація і методика ведення бухгалтерського обліку (облікова, податкова, амортизаційна та інші види політики, план документообігу тощо);
- дотримання якісних характеристик фінансової звітності;

- організація податкового обліку, складання податкової звітності, своєчасність сплати податків;
- система управління підприємством та його структура;
- система та стан внутрішнього контролю (контрольна політика);
- організація фізичного захисту активів підприємства;
- фінансовий стан і платоспроможність підприємства, рівень забезпеченості ресурсами та їх використання;
- стан дотримання вимог законів, нормативних актів, розпоряджень адміністрації, технології та норм, що регламентують діяльність підприємства;
- інші процеси господарської діяльності підприємства (використання робочого часу, продуктивності праці).

Слід відзначити, що український внутрішній аудит значно відрізняється від внутрішнього аудиту зарубіжних колег. Це пов'язано з тим, що незалежність внутрішнього аудиту в Україні умовна, відсутні єдині вимоги до професійного та освітнього рівня внутрішніх аудиторів, не до кінця розроблена і законодавча база, багато питань не мають наукового обґрунтування.

Мета і завдання внутрішнього аудиту на підприємствах визначаються залежно від стану системи внутрішнього контролю, рівнів управління і персоналу фірми, а також системи управління ризиками. При цьому головною метою внутрішнього аудиту є пошук шляхів підвищення ефективності діяльності суб'єкта господарювання та його структурних підрозділів.

Для досягнення поставленої мети внутрішні аудитори мають дотримуватись певних принципів (табл. 2).

Таблиця 2

Класифікація принципів внутрішнього аудиту

ПРИНЦИПИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ		
<p>ЕТИЧНІ: чесність, об'єктивність, конфіденційність, професійна компетентність, відокремленості</p>	<p>ОРГАНІЗАЦІЙНІ: однаковість, системність, документальне оформлення, попередження, регулярність, незалежність, відкритість</p>	<p>МЕТОДОЛОГІЧНІ: документація, планування, аудиторські свідчення, система обліку і внутрішній контроль, аудиторський висновок, суттєвість, адекватність використання аудиторських процедур, відповідальність, поінформованість клієнта</p>

Джерело: узагальнено автором

Кодексом етики [7] Інституту внутрішніх аудиторів визначено етичні принципи внутрішнього аудиту:

- чесність – є основою, на якій ґрунтується довіра до судження аудитора, завдання мають виконуватись аудитором чесно, сумлінно, відповідально та в рамках закону;
- об'єктивність – зважена оцінка всіх релевантних обставин та незалежність у своїх судженнях від впливу власних інтересів чи інтересів інших осіб;
- конфіденційність – визнання права власності на інформацію, яку внутрішні аудитори отримують у ході виконання завдань, її цінність та нерозкриття без відповідних на те повноважень;

- професійна компетентність – виконання лише тих завдань, для яких внутрішні аудиторі мають необхідні знання, навички та досвід покращення ефективності та якості власних послуг.

Внутрішній аудит виконує такі основні функції:

- контрольну (визначення адекватності політики підприємства встановленим параметрам та оцінці ефективності обліку);
- координаційну (планування роботи внутрішнього аудитора з погляду на потреби акціонерів, інвесторів, правління підприємства та раціонального використання можливостей підрозділу);
- аналітичну (експертна оцінка й аналіз ефективності важливих аспектів господарської діяльності);
- інформаційну (інформування керівництва підприємства про результати перевірок, виявлені факти порушень вимог законодавства або внутрішніх правил);
- консультативну (надання поточних консультацій працівникам підрозділів);
- захисну (передбачає вжиття заходів, спрямованих на збереження активів підприємства від потенційних крадіжок, фактів шахрайства, неефективного управління бізнесом) [5].

Потреба у внутрішньому аудиті як одній із форм внутрішнього контролю зумовлена бажанням власника чи керівника бути обізнаним щодо реального стану господарських об'єктів і подій на підприємстві. Внутрішній аудит має особливе значення, зокрема, на великих підприємствах з розгалуженою організаційною структурою, великою кількістю територіально віддалених філій, відділів, дочірніх і залежних підприємств, де керівництву досить складно оперативно отримати достовірну інформацію й оцінити дії керівників структурних підрозділів.

На сьогодні існують певні проблеми організаційного характеру щодо проведення внутрішнього аудиту поточної дебіторської заборгованості на підприємствах торгівлі, тому ідентифіковано мету, предмет, завдання, склад об'єктів та суб'єктів, принципів та способів організації внутрішнього аудиту. Розроблено організаційно-інформаційну модель (рис. 1), яка містить усі зазначені елементи та сприятиме підвищенню точності, оперативності контролю щодо поточної дебіторської заборгованості підприємств торгівлі.

Внутрішній аудит на підприємстві може бути організований декількома способами:

1. створення власної служби внутрішнього аудиту на підприємстві;
2. використання послуги аутсорсингу (тобто залучення зовнішніх фахівців для проведення внутрішнього аудиту в цілому на умовах договору);
3. використання послуги косорсингу (тобто залучення зовнішніх фахівців для консультацій або виконання особливо складних процедур внутрішнього аудиту на умовах договору).

Кожен із названих способів має свої переваги та недоліки. Основним недоліком першого способу є його досить висока вартість, проте в країнах із розвиненою ринковою економікою високі показники ефективності управління та контролю досягаються завдяки створенню на підприємстві спеціальної служби внутрішнього аудиту, працівники якої повинні досконало знати специфіку власного підприємства, його організаційно-управлінську структуру, володіти технікою і методикою проведення перевірок, добре знати законодавчі та нормативні акти, вміти опрацювати отримані матеріали, визначати шляхи попередження

Рис. 1. Організаційно-інформаційна модель внутрішнього аудиту поточної дебіторської заборгованості

Джерело: складено автором

та ліквідації недоліків і втрат, визначати резерви підвищення ефективності всіх видів діяльності підприємства тощо.

При проведенні внутрішнього аудиту поточної дебіторської заборгованості аудитор складає робочу програму аудиту, яку пропонується доповнити такими питаннями:

1. Перевірка відображення авансових платежів у системі рахунків.
2. Перевірка виписки рахунків та залежність цієї процедури від відправлення та збереження товарів.
3. Перевірка документів на відвантаження, рахунків-фактур із належною перевіркою їх послідовності.
4. Перевірка недійсних і невикористаних рахунків.
5. Перевірка використання затверджених преїскурантів для виписки рахунків.
6. Перевірка термінів оплати дебіторської заборгованості.
7. Перевірка відповідності кількості відвантажених товарів з кількістю, зазначеною в рахунках-фактурах.
8. Перевірка відповідності аналітичного обліку із синтетичними рахунками.

У результаті перевірки внутрішні аудитори можуть надати рекомендації щодо виявлених порушень, які мають бути виправлені на розсуд власників компанії.

У процесі здійснення внутрішнього аудиту відбувається не тільки детальний контроль за збереженням ресурсів підприємства, але й контроль за якістю управління. Система внутрішнього контролю за станом обліку має тенденцію з часом змінюватися, тому виникає потреба у внутрішньому аудиті. Внутрішній аудит стає одним із основних інструментів підвищення ефективності управління підприємством і може бути запроваджений на підприємствах різних організаційно-правових форм в усіх галузях економіки.

Інвестиції у внутрішній аудит сприяють ефективності роботи підприємства, зниженню собівартості й збільшенню прибутків.

Висновки

Взаємодія зі службою внутрішнього аудиту підвищує ефективність прийняття рішень управлінським персоналом. Саме внутрішній аудит є тим об'єктивним джерелом інформації, що допомагає користувачеві такої інформації неупереджено оцінювати якість виконання прийнятих управлінських рішень.

Внутрішній аудит як форма контролю не лише використовує інформацію, але і сам є об'єктивним джерелом інформації для керівництва підприємства та його структурних підрозділів.

Незважаючи на те, що внутрішній аудит є елементом системи внутрішнього контролю підприємства, він оцінює ефективність системи контролю в цілому, тобто виникає зворотній зв'язок, який робить систему внутрішнього контролю стійкою і дозволяє налаштувати її відповідно до змін, що відбуваються.

Належно організована робота внутрішнього аудиту спонукатиме працівників підприємства дотримуватися чинного законодавства та нормативних актів, а також розробленої підприємством політики, планів, внутрішніх правил та процедур, вчасно виявляти та знижувати ризик непередбачених витрат чи втрати репутації підприємством.

Література

1. Андреев В.Д. Внутренний аудит / В.Д. Андреев // Финансы и статистика. – 2003. – 462 с.
2. Богданова Ж.А. Аудит / Ж.А. Богданова, П.Н. Майданевич, Е.И. Волошина // Симферополь: Феникс. – 2008. – 700 с.
3. Бровко О.Т. Організаційні аспекти та інформаційне забезпечення внутрішнього аудиту товарних запасів / О.Т. Бровко // Економічні науки. – 2010. – № 3 (53). – С. 48-50.
4. Бутинець Ф.Ф. Контроль і ревізія / Ф.Ф. Бутинець // Житомир: Рута. – 2006. – 560 с.
5. Гуцаленко Л.В., Ярова А.О. Сутність та функції внутрішнього аудиту на підприємствах України / Л.В. Гуцаленко, А.О. Ярова // Інноваційна економіка. – 2011. – №2. – С. 105-107.
6. Визначенн Інституту Внутрішніх Аудиторів України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.iaa.org.ua/?page_id=212
7. Кодекс етики / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.iaa.org.ua/?page_id=208
8. Костюченко В.М. Внутрішній аудит у системі управління холдингом / В.М. Костюченко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 2. – С. 19-25.
9. Каменська Т.О. Внутрішній аудит бізнес процесів підприємства / Т.О. Каменська // «Економічні науки». – Серія «Облік і фінанси». – 2010. – Випуск 7 (25). Ч. 2. – С. 21-30.
10. Каменська Т. Необхідність створення служби внутрішнього аудиту на підприємстві / Т.О. Каменська // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://cons.parus.ua/_d.asp?r=05QXSdc13e7d2cb260a0c010d825b44ccc7cb

УДК 338.4:330.3:658

М.І. Копитко
*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри управління
фінансово-економічною безпекою,
Університет економіки та права «КРОК»,*
С.М. Прихідько
*слухач магістратури,
Львівський державний університет
внутрішніх справ*

Проблеми та перспективи діяльності приватних детективних підприємств в Україні

У статті проведено аналіз особливостей здійснення приватної детективної діяльності за кордоном. Досліджено проблеми та перспективи функціонування приватних детективів в Україні. Проаналізовано особливості прийнятого закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», визначено його суперечності.

Ключові слова: *приватна детективна діяльність, детектив, детективні послуги, міжнародний досвід, законодавче регламентування здійснення приватної детективної діяльності.*